

پژوهش

استانداردها و ایمنی در اماکن ورزشی

مجری: بیژن شیری

ناظر: مهدی مرندی

به سفارش شرکت توسعه و نگهداری اماکن ورزشی کشور

۱۳۸۸

(فصل اول و دوم)

مطالعه و بررسی شاخصهای استاندارد و ایمنی در اماکن ورزشی

فصل اول-مقدمه و روش شناسی پژوهش

۱-۱-مقدمه (معرفی)

۱-۱-۱-بیان موضوع پژوهش

۱-۱-۲-ضرورت و اهمیت پژوهش

۱-۱-۳-اهداف پژوهش

۱-۱-۴-محدودیت های پژوهش

۱-۱-۵-تعریف واژه ها و اصطلاحات

۱-۲-روش شناسی

۱-۲-۱-روش اجرای پژوهش

۱-۲-۲-نوع روش بررسی

۱-۲-۳-جامعه و نمونه آماری پژوهش

۱-۲-۴-نمونه پژوهش و روش گزینش آن

۱-۲-۵-ابزارها و تکنیکهای جمع آوری اطلاعات

جمع آوری اطلاعات موجود،اطلاعات ثانویه ومشاهده اماکن

۱-۲-۶-داده پردازی

۱-۲-۷-روشهای تجزیه و تحلیل

فصل دوم- مبانی نظری و پیشینه پژوهش

۱-۲- مبانی نظری پژوهش

2-۲- پیشینه تحقیق

فصل سوم- نتایج به دست آمده از پژوهش-

۱-۳- استانداردهای کلی اماکن ورزشی

فصل چهارم- استانداردهای اماکن ورزشی-

4- استانداردهای اماکن ورزشی به ترتیب:

- ۱- شنا، شیرجه و واترپلو.
- ۲- زورخانه و ورزشهای باستانی.
- ۳- آمادگی جسمانی و ایروبیک.
- ۴- سنگ نوردی مصنوعی.
- ۵- کشتی
- ۶- فوتبال.
- ۷- والیبال.
- ۸- بسکتبال.
- ۹- هندبال.
- ۱۰- فوتسال.
- ۱۱- سوارکاری.
- ۱۲- تیراندازی.
- ۱۳- تیراندازی با کمان.
- ۱۴- تکواندو.
- ۱۵- کاراته.
- ۱۶- جودو.
- ۱۷- ووشو و کونگ فو.
- ۱۸- ژیمناستیک.
- ۱۹- اسکواش.
- ۲۰- بدمینتون.
- ۲۱- تنیس روی میز.
- ۲۲- تنیس.
- ۲۳- دوچرخه سواری .
- ۲۴- دو و میدانی.

مطالعه و بررسی شاخصهای استاندارد و ایمنی در اماکن ورزشی

فهرست :

فصل های اول و دوم:

صفحه ۲	۱-مقدمه (معرفی)
صفحه ۴	۲-بیان موضوع پژوهش
صفحه ۴	۳-ضرورت و اهمیت پژوهش
صفحه ۵	۴-اهداف پژوهش
صفحه ۵	۵-محدودیت های پژوهش
صفحه ۶	۶-تعریف واژه ها و اصطلاحات
صفحه ۱۰	۷-روش اجرای پژوهش

فصل دوم:

	۱-مبانی نظری پژوهش
۲-پیشینه تحقیق	صفحه ۱۱
	صفحه ۱۲

فصل اول

۱- مقدمه

با توجه به افزایش نیروی انسانی جوان و بادر نظر گرفتن بقیه اقشار کشور، و نیاز آنان به سلامتی (جسمانی و روانی) و تفریح، که پرداختن به فعالیتهای ورزشی این نیاز را رفع می کند، و همچنین لزوم کسب مدالهای مرغوب در رقابتهای ورزشی قاره ای و جهانی و المپیک ها که باعث افزایش غرور ملی و ایجاد هم بستگی ملی می شود، و به عنوان بخشی از سیاستهای کلان کشور که در چشم انداز ۲۰ سال آینده کشور به تصویب مراجع قانونی رسیده است، و برگزاری مسابقات ورزشی بین المللی در رشته های مختلف که از این طریق زمینه های معرفی کشورمان را در زمینه های گوناگون به دنیا میسر می سازد. لزوم توجه به ابعاد مختلف برنامه های مرتبط با فعالیتهای ورزشی از جمله تربیت مربیان و داوران و نیروهای متخصص و تنظیم برنامه های آموزشی، تمرینی و مسابقاتی و از جمله ایجاد تأسیسات ورزشی مناسب و استاندارد را دو چندان می سازد. بدیهی است در این راستا توجه عمیق و مسئولانه به ساخت فضاهای ورزشی بسیار قابل توجه است، زیرا وجود اماکن ورزشی استاندارد و ایمن برای حفظ سلامتی ورزشکاران، ارتقاء سطح مهارتها و نمایش مطلوب آنها در حین آموزش، تمرین و مسابقات (داخلی و خارجی) بسیار ضروری است. ضمن اینکه موارد قابل بحث دیگری در این خصوص وجود دارد.

برای این منظور مطالعه قوانین و مقررات رشته های ورزشی گوناگون و شرایط ایمنی استاندارد زمینهای ورزشی از نظر ابعاد، وسایل و تجهیزات و سایر فاکتورهای فیزیکی مانند نور، حرارت، چرخش هوا... و هماهنگی خدمات فنی و مهندسی برای منطبق ساختن فعالیتهای آنها با استاندارد های ورزشی - تفریحی در احداث اماکن ورزشی بسیار اهمیت دارد. این پژوهش بر آن است تا با انجام مطالعات علمی و جمع آوری آخرین قوانین و مقررات و استانداردها در این موارد با توجه به نیاز جامعه ورزش کشور جهت ایجاد فضاهای ورزشی با ابعاد و ویژگی های مختلف اطلاعات لازم رادسته بندی و در اختیار مسئولین و دست اندرکاران سیاست گذار و برنامه ریز و همچنین مجریان احداث اماکن ورزشی قرار دهد.

شایان ذکر است در این پژوهش به تعریف، ابعاد و اندازه‌های اماکن و زمین‌های مختلف ۲۴ رشته ورزشی توجه شده است، که درکشور بیشترین متقاضی برای پرداختن به آنها وجود دارد و مسئولان سازمان تربیت بدنی و شرکت توسعه و نگهداری اماکن ورزشی به پژوهشگر ابلاغ نموده اند. تلاش بر این است تا در این پژوهش اطلاعات فضاها، جانمایی‌ها، فاکتورهای مهم در ساخت و تجهیز اماکن متناسب با استانداردهای فدراسیونهای جهانی رشته‌های مختلف و کمیته ملی المپیک و سایر مراجع ذیربط ارائه شود.

امید آن که این پژوهش بتواند در بر طرف ساختن نیاز به اطلاعات ساخت و تجهیز اماکن ورزشی، به شکل استاندارد و فاقد اشکالات علمی و تجربی قدمی هر چند کوچک بردارد.

۱-۱-۱ بیان موضوع پژوهش -

باتوجه به نیاز کشور و سیاست های جاری مبنی بر افزایش سرانه فضاهای ورزشی، سرمایه گذاری کلان در جهت ساخت و توسعه اماکن ورزشی توسط دولت و بخش خصوصی انجام گرفته، ولی به دلیل فقدان یک مرجع مطالعاتی و تخصصی، اغلب اماکن ورزشی احداث شده و یا در دست احداث فاقد استانداردهای ورزشی مهندسی هستند. از این رو در امر آموزش، تمرین و مسابقات که بخش های اصلی فعالیت های ورزشی می باشند، اخلاص ایجاد شده و سرمایه گذاری های انجام شده فاقد دستاوردهای بهینه و کیفی است. زیرا صرف توجه به تجربیات گذشته و ناآشنایی دست اندرکاران با شاخصهای استاندارد و ایمنی نوین و همچنین در دسترس نبودن این شاخصها موجب بروز این نقص گردیده است. گرچه احداث اماکن ورزشی در گذشته فاقد اکثریت نکات مربوط به رعایت استانداردها بوده است، ولی در مقطع کنونی با انتخاب مشاوران صاحب صلاحیت تا حدود زیادی این موضوعات مورد توجه و اجرا قرار می گیرند. و هم اکنون مشاوران دسته بندی شده، در اجراهای ورزشی و پیمانکاران ورزشی با درجه های متفاوت و مورد تأیید مراجع رسمی به فعالیت اشتغال دارند.

۱-۱-۲ ضرورت و اهمیت پژوهش -

- ۱- افزایش قابلیت بهره وری و بهره برداری اماکن ورزشی.
- ۲- کاهش هزینه های اجرا در طراحی و ساخت اماکن ورزشی.
- ۳- در دسترس قرار دادن شاخصهای استاندارد و ایمنی برای مجریان و ناظران و مدیران ورزشی.
- ۴- ارتقاء سطح کیفی آموزش، تمرین و مسابقات ورزشی.
- ۵- افزایش زمینه کسب افتخارات ورزشی در میادین بین المللی.
- ۶- ایجاد زمینه های لازم برای میزبانی مسابقات ورزشی بین المللی.
- ۷- کاهش آسیب دیدگی های ورزشکاران که به علت غیر استاندارد بودن مکانهای ورزشی و عدم رعایت دقیق نکات ایمنی، اتفاق می افتد.

۸- شاخص های ایمنی در یک جا جمع نشده و دسترسی به آنها، گاهی با اشکال مواجه است.

۳-۱-۱- اهداف پژوهش -

هدف کلی -

هدف اصلی این پروژه، گردآوری، تهیه و تدوین یک مرجع برای دست اندر کاران می باشد تا بتوانند ساخت و سازاماکن ورزشی را به درستی انجام دهند. و پیامد تهیه این مرجع :

۱- دستیابی آسان به استانداردهای ساخت اماکن ورزشی.

۲- توسعه کمی و کیفی فعالیت های ورزشی در رشته های مختلف ورزشی با بهره برداری از اماکن و فضاهای مناسب باشد .

اهداف اختصاصی -

- اثر بخش بودن سرمایه گذاری بخش دولتی و خصوصی در احداث اماکن ورزشی.

- جلوگیری از آسیبهای ورزشی ناشی از غیر استاندارد بودن اماکن ورزشی.

- افزایش ظرفیت فعالیتهای ورزشی داخلی و بین المللی.

۴-۱-۱- محدودیت های پژوهش -

- فقدان منابع علمی داخلی (مطالب و کتب موجود ناقص و مستندات قدیمی هستند، و مطابق استانداردهای جدید دنیا نمی باشد).

- فقدان ارتباط ارگانیک و فعال بین بخش های طراحی، احداث و تجهیز کننده اماکن ورزشی با بهره برداران از اماکن ورزشی.

- فقدان تشکیلات و گروههای تخصصی در زمینه ساخت و تکمیل اماکن ورزشی.

- ضعف اطلاعات علمی و تخصصی در فدراسیونهای ورزشی.

- فقدان پژوهش های علمی قبلی مرتبط در این زمینه در مجامع پژوهشی - دانشگاهی.

۵-۱-۱- تعریف واژه ها و اصطلاحات بر اساس طبقه بندی -

اماکن ورزشی -

به طور کلی و عام به تمام فضاهائی که امکان اجرای ورزش ، فعالیتهای جسمانی و حرکات ورزشی و تفریحی برای کلیه افراد یک جامعه در آنها وجود داشته باشد، می تواند اماکن ورزشی محسوب گردد (۱).

اماکن ورزشی دارای تقسیم بندی کلی و انواع از نظر میزان امکانات و تجهیزات و از نظر بهره برداری به شرح زیر می باشد:

الف - تقسیم بندی کلی اماکن ورزشی -

الف-۱- اماکن طبیعی سرزمینی، مثل کوهها مناطق و سرزمینهای برفگیر، دریاچه ها و دریاها.

الف-۲- اماکن روباز احدائی، مثل زمین فوتبال، پیست دو و میدانی و استخرهای روباز.

الف-۳- اماکن سرپوشیده، مثل سالنهای ورزشی، زورخانه ها و استخرهای سرپوشیده (۲).

ب- انواع اماکن ورزشی -

ب-۱- مجتمع های ورزشی (۳) Sport Complex

مجتمع یا مجموعه ورزشی جامع ترین واژه برای یک مکان ورزشی است که انواع ورزشهای میدانی و سالنی نظیر سوارکاری، فوتبال، دو و میدانی، قایقرانی، شنا، ورزشهای رزمی، ورزشهای راکتی و... در آن وجود داشته باشد.

ب-۲- سالن ورزشی (GYM) Gymnasium/ Field house

مکان سرپوشیده ای که بر اساس ضوابط فنی ورزشی برای انجام فعالیتهای یک یا چند رشته ورزشی احداث شده باشد. این سالنها برای برگزاری کلاسهای رزمی، ژیمناستیک، تنیس روی میز، آمادگی جسمانی، والیبال، بسکتبال و... مورد استفاده قرار می گیرد.

sports ground/Court

ب-۳- زمین بازی

رایج‌ترین مکان ورزشی است که در شهرها و روستاها وجود دارد. زمین مذکور رو بازو مسطح است و دارای کاربری ورزشی بوده و دارای خط کشی هایی است که محدوده بازی را مشخص می‌کنند. زمین بازی از ضوابط فنی لازم برای انجام فعالیت های ورزشی مانند تنیس، بسکتبال و هندبال و..... برخوردار است و مورد استفاده قرار میگیرد.

Arena

ب-۴- میدان یا صحنه مسابقه

محل مشخص شده برای برگزاری مسابقات یک رشته ورزشی که اندازه های آن مطابق قوانین و مقررات آن رشته می باشد.

Sport track

ب-۵- پیست ورزشی

به فضایی اطلاق میشود که برای انجام مسابقات سرعتی ایجاد شده باشد و شامل مسیر مشخصی که به تناسب رشته های ورزشی و بر اساس استانداردهای فنی برای انجام تمرینات و مسابقات احداث می شود.

swimming pool

ب-۶- استخر ورزشی

سازه ای است که به شکل مستطیل که در درون زمین ساخته شده و از آب پر می شود تا برای شنا مورد استفاده قرار گیرد. البته امکان دارد از نظر شکلی مستطیل نباشد ولی مکانی است که دارای ضوابط فنی ورزشی لازم بوده و در آن امکان فعالیت رشته های ورزشی آبی وجود داشته باشد.

Sport center

ب-۷- کانون ورزشی

مکانهای ورزشی که بر اساس فعالیت، کاربری و ساختمانهای ورزشی ایجاد شده اند و دارای انواع مختلف می باشند (از نظر بهره برداری از این مکانها در فصل ۳ توضیح داده شده اند).

Stadium/Colisium

ب-۸- استادیوم ورزشی

سازه ای بیضی یا دایره ای شکل است و معمولاً رو باز که ویژه بازیها و مسابقاتی مانند فوتبال و دو میدانی می باشد و ردیف های پلکانی برای نشستن تماشاگران در اطراف آن ساخته میشود و وزیر جایگاه هم ممکن است مکانهای سرپوشیده ورزشی تعبیه شود. همچنین امکان دارد مکانهای روباز برای ورزشهایی نظیر تنیس را هم در کنار داشته باشد. در تعریفی دیگر مکانی است مجهز به سکویهای تماشاچی، سازه ها و امکانات جانبی محصور شده با استانداردها و ضوابط فنی لازم برای برگزاری رویدادهای ورزشی.

ب-۹- باشگاه ورزشی SPORT CLUP

به مکانی اطلاق می شود که توسط سازمانهای دولتی و یا بخش خصوصی به منظور اشاعه ورزش به وجود آمده باشد و افراد علاقه مند را به عضویت بپذیرد. باشگاه ورزشی هویت و موقعیت اجتماعی دارد و تیمهایی را برای شرکت در مسابقات بین باشگاهی در ورزشهای گوناگون معرفی می کند.

ب-۱۰- زورخانه Zurkhane

در ایران از قدیم، زورخانه مرکز فعالیتهای ورزشی محلات و شهرها بود. در آنجا، ورزشکاران به انجام انواع ورزشها و نرمشهای باستانی می پرداختند. زورخانه به مکانی اطلاق می شود که در آن، انواع ورزشها و نرمشهای باستانی با رعایت تمامی سنتها و آداب آن اجرا می شود. و به طور کلیه هر مکانی گفته می شود که عملیات ورزش زورخانه ای در آن انجام می گیرد. این مکان عموماً سرپوشیده است و در وسط آن گود هشت ضلعی قرار دارد و در اطراف آن برای مرشد، ورزشکاران و تماشاگران محلهایی تعبیه شده است.

ج- از نظر بهره برداری اماکن ورزشی به شرح زیر می باشند:

ج-۱- مراکز ملی: (امکانات جهت برگزاری مسابقات ، جایگاه تماشاچی تربیت مربی و ...)

ج-۲- مراکز ورزشی استان: (غالباً چند منظوره برای جمعیت متناسب با استان و برای استفاده های غیر ورزشی)

ج-۳- مراکز ورزشی منطقه ای: (برای فعالیت در چند رشته ورزشی که غالباً دارای استخر است و متناسب با جمعیت یک منطقه است).

ج-۴- مراکز ورزشی ناحیه ای : (برای جمعیت‌های ۲۵ تا ۱۰۰ هزار نفر یا شامل شعاع ۶۵ کیلومتری که فعالیت‌های چندین رشته ورزشی در آن صورت می پذیرد.)

ج-۵- مراکز تفریحی، ورزشی - محلی : برای ۲ تا ۱۰ هزار نفر (دسترسی آسان ، انعطاف پذیری و آمادگی برای استفاده های دیگر و چند منظوره بودن از خصوصیات آن می باشد .)

ج-۶- مراکز مدرسه ای یا چندمنظوره: (برای فعالیت چند رشته ورزشی به صورت همزمان) (۲).

ایمنی- ایمنی محفوظ و مصون بودن از خطر ، در سلامت بودن هر چیز ، اغلب به معنی رستگاری ، در امان بودن ، آسوده خاطر و بی خوف بودن استعمال می شود. در استاندارد **ISO8402:1992** واژه ایمنی به صورت زیر تعریف شده است:

حالتی که در آن احتمال خطر آسیب (به اشخاص) یا خسارت مادی ، به میزان قابل قبول محدود شده باشد.

تعریف دیگری در استاندارد **ISO/ice guide 2** ارائه شده است که استاندارد **18001**

ohsas نیز دقیقاً از همان تعریف استفاده شده است: "عدم وجود مخاطره ی غیر قابل قبول آسیب".

در این تعاریف رفع کامل مخاطره آسیب مطرح نشده است بلکه اجتناب از مخاطره بالا و غیر مجاز مد نظر است.

از آنجا که از بین بردن کامل خطرات غیر ممکن است ، ایمنی را می توان کمیتی نسبی نامید این کمیت عاملی است از وضعیت موجود که در آن ایمنی اندازه گیری می شود (۴).

استاندارد ۵- استاندارد، مدرکی است در برگیرنده قواعد ، راهنمایی ها یا ویژگی هایی برای فعالیت ها یا نتایج آنها به منظور استفاده عمومی و مکرر که از طریق همراهی فراهم و به

وسیله سازمان شناخته شده ای تصویب شده باشد. هدف از آن دستیابی به میزان مطلوبی از نظم در یک زمینه خاص است (۵).

۲-۱- روش شناسی

۱-۲-۱- روش اجرای پژوهش

۱-۲-۲- نوع روش بررسی- در این بررسی و مطالعه، با توجه به ماهیت موضوع از روش های بررسی اسنادی، پیمایشی و میدانی استفاده گردیده است.

۱-۲-۳- جامعه و نمونه آماری پژوهش-جامعه آماری این بررسی و مطالعه ،اماکن ورزشی مربوط به رشته های مختلف ورزشی در داخل ویا خارج از کشور و مصاحبه با متخصصان است.

۱-۲-۴- نمونه پژوهش و روش گزینش آن- ورزشگاه های استاندارد مطابق با قوانین و مقررات رشته های ورزشی، نمونه های آماری بودند که با معرفی شرکت تجهیز مورد بررسی قرار گرفتند. برای بررسی نمونه های خارج از کشور از طریق مراجعه به سایت های تخصصی و اختصاصی اطلاعات جمع آوری گردید.

۱-۲-۵- ابزارها و تکنیکهای جمع آوری اطلاعات- (جمع آوری اطلاعات موجود، اطلاعات ثانویه و مشاهده اماکن) با مراجعه به مراجع ذیربط نظیر فدراسیونهای داخلی، سایت کنفدراسیونها و کتب و نشریات مربوط به قوانین و مقررات ورزشی با الویت بخشهای مربوط به اماکن ورزشی و روشهای طراحی و ساخت و استانداردهای مربوطه از طریق سایتهای اینترنتی و مراجع در دسترس جمع آوری، و مراجعه به اماکن ورزشی استاندارد ضمن مذاکره با متخصصان و کارشناسان، دست اندرکاران فدراسیونها و پیش کسوتان مطالب جمع بندی گردید.

فصل دوم- مبانی نظری و پیشینه پژوهش

۱-۲- مبانی نظری پژوهش -

"اماکن ورزشی" بستراجرای فعالیت های ورزشی است، و کیفیت آنها بر روی آموزش و اجرای تمرینات و برگزاری مسابقات و رقابتهای ورزشی تاثیر مستقیم دارد. برای کارشناسان و مربیان و ورزشکاران کاملاً محرز است که آموزشهای مربوط به مهارت های رشته های مختلف ورزشی باید در محیطی ارائه گردند که دارای ویژگیها و استانداردهای مصوب و جاری آن رشته ورزشی باشند. زیرا در درجه اول حفظ سلامت جسمانی و کنترل شرایط روانی ورزشکاران در آموزشهای ورزشی باید مورد توجه قرار گیرد که هدف اصلی پرداختن به فعالیت های ورزشی است. با نگاه دیگر این موضوع کاملاً مشخص است که آموزش مهارتهای ساده و پیچیده یک رشته ورزشی وقتی میتواند برای ورزشکار مبتدی و ماهر موثر واقع شود که در مکانی با استانداردهای علمی مطابق با قوانین و مقررات آن رشته ارائه شوند، در غیر این صورت علاوه بر کاهش سطح آموزش ها، امکان بروز آسیب های جسمانی و بالتبع آن ها ناراحتی های روانی نظیر استرس بیش از حد، اضطراب و... رابه وجود خواهد آورد. آثار این موارد در رشته های ورزشی که ذاتاً "دارای ویژگی های خشن می باشند (رشته های رزمی) بیشتر می باشد.

با توجه به موارد فوق، کیفیت و استانداردهای اماکن ورزشی علاوه بر برنامه های آموزش رشته های ورزشی، در انجام تمرین تمرین و خصوصاً برگزاری مسابقات که محل ارائه نمایش مهارت و آمادگی جسمانی و روانی ورزشکار می باشد نیز، بسیار موثر است. بنا بر این ساخت اماکن ورزشی باید مطابق شرایط و استانداردهایی باشد که در آن تمام موارد ایمنی در زمینه های مختلف مانند قوانین و مقررات رشته های ورزشی، بهداشت، و اصول معماری و مهندسی در ساخت و تجهیز آنها رعایت گردیده و محل مناسبی برای ورزشکاران فراهم آید. علاوه بر این موارد انتخاب رنگ، چینش مرتب وسایل ورزشی در سالنها، وجود نور و دمای کافی، حضور مربیان و کارکنان و عوامل دیگر با تقسیم وظایف مناسب... می توانند کنترل شرایط روانی برای ورزشکاران، مربیان، کارکنان و تماشاچیان تسهیل نمایند.

رعایت نکات فوق احداث اماکن ورزشی را اقتصادی و با صرفه می نماید زیرا سرمایه گذاری بخشهای دولتی و خصوصی را در این زمینه ب بهره وری مناسب و بهره برداری باکیفیت همراه می کند، و دستاوردهای مطلوبی را مانند تربیت استعداد های ورزشی در سطح جامعه و حضور موفق آنان در کسب مقام های منطقه ای، ملی و بین المللی در بعد قهرمانی به دنبال خواهد داشت ضمن اینکه با جذب بیشتر مخاطبان بهره گیران از فعالیتهای ورزشی را افزایش و خدمات ورزشی باکیفیت بیشتر ارائه خواهند شد. بدیهی است این امر موجب نشرو گسترش سلامتی جسمانی و روانی اقشار مختلف موثر شده و از بروز آسیبهای ورزشی برای استفاده کنندگان از اماکن ورزشی به دلیل عدم رعایت اصول ایمنی و استانداردهای لازم جلوگیری خواهد کرد.

۲-۲- پیشینه تحقیق -

اگر تعریف مفهوم واژه اماکن ورزشی را، "تمامی فضاهایی که امکان اجرای ورزش، فعالیتهای جسمانی و حرکات ورزشی و تفریحی برای کلیه افراد یک جامعه در آنها وجود داشته باشد" را بپذیریم، هیچکس نمی تواند بروشنی بگوید اولین فعالیت ورزشی در کجای این کره خاکی انجام شده است و یا اولین ورزش در چه محلی اجرا گردیده و یا اینکه مثلا اولین بار بازی چوگان در کدام زمین، با چه امکانات و تجهیزاتی، از سوی چه کسانی و چگونه برگزار شده است (۶). به این دلایل، نمی توان تاریخ دقیق ساخت واحداث اولین مکان ورزشی را مشخص کرد. با این مقدمه، به بررسی اوضاع اماکن ورزشی و ورزشگاهها در تمدن های باستانی می پردازیم.

با مطالعه تاریخ تربیت بدنی و ورزش در تمدنهای باستان بابازی هایی از قبیل چوگان، ارابه رانی، شکار، تیراندازی، شنا، اسبدوانی، یوگا و..... برمی خوریم که هر کدام بنا به هدف خاصی برگزار می شده است.

مثلا در "ایران باستان"، ارابه رانی قسمت عمده ای از "جشن مهرگان" را به خود اختصاص می داده است. آموزش کشتی، شنا، و تیراندازی نیز اهداف نظامی داشته است و "شکار" نیز برای رفع نیازهای غذایی و یا دفاع در برابر حمله حیوانات وحشی آموزش داده می شد. در تمدن هند، ورزش "یوگا" برای رهایی از شر و شور دنیا اجرا می شده است. برنامه های تربیت بدنی " اسپارتهای" در اوائل، در زمینهای مسطحی به نام " ژیمنازیوم" انجام می گرفت اما هر چه

توجه اسپارته‌ها به تربیت بدنی و برنامه‌های نظامی افزایش یافت، منابع و امکانات بیشتری صرف ایجاد تاسیسات و میدانهای ورزشی گردید. در تمدن "آتن" این اماکن عبارت بودند از: مدارس کشتی که به "بالاسترا" معروف بودند و استادیومهای ورزشی که عموماً در خارج از شهر ساخته می‌شدند و در اغلب آنها مدرسه کشتی وجود داشت. از بزرگترین و مهمترین استادیومهای ورزشی آتن می‌توان آکادمی‌های "لی سیوم"، "و" سینوسارجز" را نام برد. علاوه بر این اماکن ورزشی، در "المپیا" (دامنه کوهی به همین نام) نیز مسابقات "المپیک" برگزار می‌شد. همچنین در "دره" نی‌میا هر دو سال یک بار مسابقات "تی‌مین" برگزار می‌شد. مدرسه نوجوانان مکان ورزشی دیگری بود که در آتن جدید، برنامه دو ساله‌ای برای تربیت بدنی تدارک دیده بود. در تمدن "روم" نیز به دلیل آنکه رومیان قدیم مردمی جنگجو و جهانگشا بودند، تمرینات نظامی و فعالیتهای ورزشی را در اردوگاههای نظامی و میدان "ماریتوس" که مدارس تربیت بدنی به شمار می‌رفتند، انجام می‌دادند. در تمدن روم جدید نیز می‌توان از مدرسه نظامی، "ماکزیموس سیرک" و "فلامینوس سیرک" نام برد، در این میان "ماکزیموس سیرک" از معروفترین مکانهای ورزشی بود که یکصد و پنجاه هزار تماشاگر را در خود جای می‌داد. ورزشی که در بین رومیان علاقمندان زیادی داشت "نبرد گلاادیاتورها" بود، این مسابقات بر سر مزارها، بازارها و یا در گودالها برگزار می‌شد که هیچ کدام از این اماکن، محل و وسائل راحتی برای تماشاگران نداشتند این مشکل رفته رفته با ساخت صندلیهای چوبی در اطراف محوطه‌های بیضی شکل بر طرف شد.

بعدها این آمفی‌تئاترها به صورت ساختمانهای سنگی ساخته شد که این امر، نشانه توجه و علاقه مردم به نبرد گلاادیاتورها بود. آمفی‌تئاتر معروف "فلاوین" که گنجایش نود هزار تماشاگر را داشت و خاص گلاادیاتورها بود. تمام تجهیزات و وسائل آسایش تماشاگران رانیز دارا بود. از مدارس مهم گلاادیاتوری می‌توان "امپروورکالیگولا" را نام برد.

یکی دیگر از تاسیسات تفریحی و تمدد اعصاب در روم، "حمامها" بودند. که به دست ثروتمندان و یا از سوی دولت ساخته می‌شدند و در آنها اتاقی ورزشی وجود داشت. از زیباترین و مهمترین آنها می‌توان "کاراگولا" با ظرفیت ۳۲۰۰ نفر مشتری و "دیوکلیتین" با ظرفیت ۱۶۰۰ نفر مشتری را نام برد.

در قرون وسطی با پیدایش آئین مسیح و از بین رفتن بت پرستی، استادیومها نابود و فواید ورزش فراموش و مسابقه های ورزشی المپیک تعطیل و شهر المپیا به دست سلاطین یونان سوزانده شد. در این دوره فعالیتهای ورزشی و مسابقات قابل ملاحظه ای وجود نداشت و یا اگر وجود داشت سندی از آنها در دست نیست. با انقراض پادشاهی "بیزانس" استادیومها و مسابقه های المپیا جنبه منفی به خود گرفت تا این که بعدها به کمک "بارون پیردو کوبرتن" فرانسوی و دیگران محلی که گنجایش ۷۵۰۰۰ تماشاگر را داشت از سنگ مرمر ساخته شد و مجددا عشق و علاقه یونانیان به ورزش و مسابقات شروع شد. کوبرتن بازیهای المپیک را مجددا احیا کرد.

تاریخچه اماکن ورزشی ایران -

تاریخ ورزش و برگزاری مسابقات ورزشی در "ایران" (به ویژه ایران باستان) بر اثر فراز و نشیب های تاریخی آن طور که باید و شاید روشن نیست. شواهد نشان می دهد که ایرانیان به تربیت بدنی اهمیت زیادی می دادند و اماکن خاصی را برای آن در نظر گرفته بودند. مطالعه تاریخ ایران قبل از اسلام نشان میدهد که در میان کشورهای مشرق زمین، بی گمان ایران تنها کشوری بوده است، که در نظام تعلیم و تربیت خود بیشترین اولویت را به ورزش و تربیت بدنی داده بود. "گزنفون" مورخ مشهور یونانی در باره ورزش ایران باستان می گوید: در هر شهر پارس محلی بود به نام "الونزا" که میدان تعلیم فنون جنگی و ورزشها بود. این میدان چهار قسمت خاص کودکان، نوجوانان، مردان و کسانی که نمی توانستند اسلحه بگیرند، تقسیم شده بود.

از ورزشهای رایج در ایران باستان می توان کشتی، اسب سواری، شنا، زوبین اندازی دو و... را نام برد. در میان این ورزشها، "کشتی" در ردیف اول قرار داشت که تا امروز نیز به عنوان ورزش اول ایران شناخته می شود. علاوه بر آن به "مسابقات سوارکاری" نیز اهمیت زیادی داده می شد. این مسابقات در زمینهایی به نام "چرتا" برگزار می شد. نام میدان اسب سواری در بعضی متون "اسپرس" یا "اسپریس" نیز آمده است.

پس از حمله مغول (بعد از حضور اسلام در ایران) تشکیلات بسیار دقیقی از طرف ایرانیان در تمام کشور به وجود آمد. در این تشکیلات فردی محرمانه راهنمایی دسته ای از جوانان را عهده دار می شد، همچنین در تمام مملکت اماکنی به نام "زورخانه" احیاء گردید. زورخانه

مکانی بود که در وسط آن گودالی به عمق هفتاد تا نود سانتیمتر تعبیه شده بود و شش تا هشت ضلع داشت و مساحت آن ۳×۳ تا ۵×۵ متر بود. این تشکیلات در دوره صفوی نیز رونق خود را حفظ کرد. صفویان برای مقابله با کشور عثمانی، روح ملی‌گرائی را به نام تشیع و ولایت علی(ع) به مردم القاء کرده بودند. این فرهنگ بر زورخانه‌ها حاکم و علی(ع) سمبل و اسوه تمام پهلوانان شد. و همین امر باعث رواج زورخانه‌ها گردید. ورزشهای رایج در این عصر چوگان، شمشیربازی، اسب‌دوانی، تیراندازی و به خصوص کشتی‌گیری بود. در ایام نوروز، پهلوانان ایرانی هفت روز تمام در میدان بزرگ اصفهان مقابل "عالی قاپو" زورآزمایی می‌کردند گمان می‌رود عالی قاپو اولین عمارتی باشد که برای حضور تماشاچیان ساخته شده باشد. در میدان شاه اصفهان و "باغ پیش قلعه" لاهیجان چوگان بازی هم رایج بود.

پس از صفویان، زندیان و پس از آنها قاجاریان بهترین مشوق ورزشکاران بودند. اگر چه در زمان آغامحمد خان قاجار ورزش مورد بی‌توجهی قرار گرفت ولی پس از قتل وی مردم دوباره به ورزش مخصوصاً "کشتی" پرداختند. و تمرینات آن زیر نظر "کهنه سواران" از سر گرفته شد.

تاریخ اماکن ورزشی نوین در ایران از اوایل قرن چهاردهم شمسی آغاز شد. رشته‌های مختلف ورزشی از طریق مستشاران کشورهای بیگانه و یا از سوی تحصیل کرده‌های ایرانی خارج از کشور به ایران راه یافت.

اولین باشگاه ورزشی به نام "ایران" در تهران با مشارکت عده‌ای از اعیان و اشراف و نمایندگان سیاسی خارجی تاسیس شد. در این باشگاه به ورزش سوارکاری و مسابقه‌های چوگان توجه خاصی می‌شد. دومین باشگاه "ژیمناستیک و اسکریم" بود که توسط مرحوم میر مهدی ورزنده افتتاح شد، و سومین باشگاه "اجتماعیون" بود که در سال ۱۳۰۶ تاسیس گردید. از سایر باشگاههای کشور در آن زمان می‌توان "باشگاه فردوسی مشهد"، "گیو بندر انزلی"، "خلیج و جنوب خرمشهر" و باشگاه "کازرونی اصفهان" نام برد.

از نمونه های تاسیسات بزرگ ورزشی که بر اساس استانداردهای نوین معماری ورزشی در این دوره ساخته شده است، ورزشگاه "امجدیه" در تهران است که دارای استادیوم فوتبال، پیست دو و میدانی، سالن چندمنظوره، استخر شنا، سالن کشتی، سالن ژیمناستیک و... می باشد.

از نمونه های جدیدتر استادیوم های "آزادی" و "تختی" (نامهای جدید) هستند، که در اواخر دهه ۱۳۴۰ و اوایل ۱۳۵۰ ساخته شده اند (۶).

بعد از پیروزی انقلاب اسلامی نیز متناسب با نیازهای جامعه و اعتبارات و امکانات با توجه به وجود جنگ تحمیلی ۸ سال، پروژه های ساخت و توسعه اماکن ورزشی پی گیری گردید. اما با توجه به نرخ رشد جمعیت و پدیده هایی نظیر کوچ جمعیت از مناطق جنگی و محروم به حاشیه های شهرهای بزرگ و مهمتر از همه نیاز مبرم سایر بخشهای بنیادی و خدماتی و آسیب دیده از حملات دشمن در طول جنگ از جمله آموزشی و بهداشتی و..... به اعتبارات بیشتر، نتایج مطلوبی در بخش ساخت اماکن ورزشی حاصل نشده است. و حتی برنامه های احداث ۱۳۷۷ سالن ورزشی تا پایان سال ۱۳۷۷ که مورد توجه و پی گیری یکی از رؤسای اسبق سازمان تربیت بدنی بود، در حد نیاز مفید فایده قرار نگرفت.

علاوه بر این موارد در برنامه های مختلف از جمله برنامه چهارم توسعه کشور نیز به امر احداث اماکن ورزشی توجه گردید، و در بند الف ماده ۱۱۷ قانون برنامه چهارم توسعه سازمان تربیت بدنی را مکلف به افزایش سرانه فضاهای ورزشی به یک متر مربع نمود. آن سازمان نیز نیز در راستای انجام تکالیف این قانون توسط بخش تربیت بدنی و ورزش، "محورهای اساسی شاخصها و استانداردهای کلی" را با توجه به طرح آمایش سرزمین ورزش موضوع بند ۸ بخش هشتم (اقدامات مهم و اساسی) سند توسعه بخش تربیت بدنی و ورزش کشور در برنامه چهارم توسعه که شامل موارد زیر بود، پیش بینی های لازم را نموده بود.

بر اساس طرح آمایش سرزمین مقرر است اماکن ورزشی با اولویت های زیر ساخته شوند:

برخورداری از استعداد طبیعی و وضعیت آب و هوایی خاص.

میزان مشارکت و استعداد مردم به رشته های ورزشی مختلف.

وضعیت ورزش قهرمانی.

وضعیت ورزش حرفه ای.

میزان استعداد جذب مهاجر.

میزان برخورداری از فضاها و امکانات ورزشی .

میزان استقبال مردم از رویدادها و فعالیتهای ورزشی .

۱۰- وضعیت مراکز آموزشی.

۱۱- وضعیت مشارکت بخش خصوصی در توسعه ورزش.

شاخصهای بهره مندی نقاط مختلف کشور از فضاهای ورزشی -

۱-نسبت مساحت فضاهای ورزشی به جمعیت کل.

۲-نسبت سرمایه گذاری بخش غیر دولتی به بخش دولتی در توسعه فضاهای ورزشی.

۳- نسبت سرانه فضاهای ورزشی روباز و سرپوشیده بخش غیر دولتی به بخش دولتی.

۴-نسبت مدالهای کسب شده به مدالهای توزیع شده در استانهای سراسر کشور در ده سال اخیر به تفکیک رشته های ورزشی زن و مرد.

۵-نسبت جمعیت استفاده کنندگان از اماکن ورزشی به جمعیت کل زن و مرد.

۶-نسبت ظرفیت فضاهای ورزشی به جمعیت کل.

۷-نسبت جمعیت دانش آموزان به جمعیت کشور.

۸-نسبت مشارکت جمعیت دانش اموزان دختر وپسر در فعالیتهای ورزشی به جمعیت کل دانش آموزان دختر و پسر.

۹- نسبت جمعیت استقبال کنندگان از رویدادهای ورزشی به جمعیت کل به تفکیک رشته های ورزشی و زن و مرد.

۱۰- نسبت جمعیت ورزشکاران به جمعیت کل به تفکیک رشته های ورزشی.

۱۱- نسبت تخصیص بودجه های عمرانی به اعتبارات عمرانی جذب شده.

۱۲- تعداد تیم های باشگاهی در لیگ حرفه ای (۷).

استانداردهای بهره مندی نقاط مختلف کشور از فضاهای ورزشی -

۱- تامین سرانه فضاهای ورزشی کشور به یک متر مربع (۵۰ صدم مترمربع سازمان تربیت بدنی و دستگاههای دولتی ۳۵ صدم متر مربع نهادهای عمومی غیر دولتی و ۱۵ صدم متر مربع بخش خصوصی).

۲- احتساب سرانه بر اساس آخرین امار تقسیمات کشوری و بر مبنای تراکم جمعیت شهری و روستاهای بالای ۱۰۰۰ نفر اقدام می شود.

۳- ۲۵ صدم مترمربع برای فضاهای سرپوشیده و ۷۵ صدم مترمربع برای فضاهای روباز برای تامین سرانه هدف منظوری گردد، که این محاسبه به نسبت ویژگی آب و هوای مناطق مختلف معتبر خواهد بود.

۴- در مناطق محروم و کم جمعیت زیر ۷۵ درصد، ۳ میلیون نفر ۵۰ درصد، و بالای ۳ میلیون نفر به ۲۵ درصد کاهش می یابد.

۵- در موضوع بند ۴، سایر دستگاههای دولتی، بخش خصوصی و نهادهای عمومی غیر دولتی به نسبت، سهم خواهند شد.

۶- کلیه شهرهای زیر ۲۵ هزار نفر حداقل باید از یک استادبوم ورزشی و یک سالن چند منظوره برخوردار باشند.

۷- کلیه شهرهای بالای ۲۵ هزار نفر حداقل باید از استخر سر پوشیده ، استادیوم ورزشی ، سالنهای چند منظوره و زمینهای تمرینی برخوردار باشند.

۸- فضاهای ورزشی ویژه (پیست اسکی - قایقرانی و ...) که بستگی به شرایط ویژه و استعداد طبیعی منطقه دارد بر اساس الگوی خاص طراحی و اقدام می گردد.

۹- مراکز استانها بر اساس الگوی برخورداری از امکانات اختصاصی دارای سالنهای سر پوشیده بالای ۴ هزار نفر و استادیوم بالای ۵ هزار نفر و همچنین امکانات مسابقه ای استاندارد برای رشته های ورزشی مستعد نیز می شود.

۱۰- کلیه ساخت و سازهای ورزشی در کشور بر اساس الگو و استانداردهای ملی که توسط سازمان تربیت بدنی تهیه و به تصویب هیئت وزیران می رسد اقدام می گردد.

۱۱- اولویت ساخت فضاهای ورزشی با شرایط ذیل اقدام خواهد شد:

الف) تامین و معرفی زمین مناسب با نوع بهره برداری و بهره وری مکان.

ب) تمهید تسهیلات شبکه های ارتباطی و تاسیساتی.

ج) مجاورت در مراکز آموزشی.

د) در محل تراکم جمعیتی مناطق محروم شهری.

ه) با هدف تامین نیاز میزبانی تورنمنت های بین المللی ثبت شده در تقویم قاره ای یا جهانی.

و) اماکن ویژه بانوان.

۱۳- ساخت اماکن مشابه و غیر ضروری ممنوع می باشد.

۱۴- کلیه جمعیتهای هدف اعم از روستایی و شهری شامل بندهای فوق می شوند.

که در راستای این برنامه هادر ۴ سال گذشته در سفرهای استانی رئیس جمهور به استانها برای شهرهای مختلف طرحهای احداث سالنهای ورزشی پیش بینی شده است که در دست پی گیری است (۸).

در مجموع می توان چنین نتیجه گیری کرد که : ابداع و ساخت اماکن ورزشی متناسب با نوع فعالیت های ورزشی هر کشور یا منطقه و بر اساس فرهنگ ، آداب و رسوم ، شرایط اقلیمی و به ویژه نیازهای طبیعی آن کشور یا منطقه تنظیم شده است.

منابع و ماخذ-

فصل اول و دوم

- ۱- فائزه عطشان، اماکن و ساختمانهای ورزشی، جزوه درسی معاونت آموزشی فرهنگی سازمان ۱۳۷۶ تربیت بدنی،
- ۲- دکتر احسانی و نادر زنگنه - پژوهش درس اماکن ورزشی - دانشکده تربیت بدنی دانشگاه گیلان.
- ۳- برگرفته از کتاب موازین فنی ورزشگاههای کشور، سازمان برنامه و بودجه-دفتر تحقیقات و معیارهای فنی .
- ۴- تعریف ارائه شده در سایت: www.moshaveriso.wordpress.co
- ۵- تعریف ارائه شده در سایت: www.cra.ir/standards
- ۶- برگرفته از کتاب مدیریت اماکن ورزشی - میر محمد کاشف - بامداد کتاب.
- ۷- سند توسعه بخش تربیت بدنی و ورزش کشور در برنامه چهارم - بخش هشتم (اقدامات مهم و اساسی) - بند ۸ .
- ۸- پیش نویس تدوین شاخص ها و استانداردهای بهره مندی نقاط مختلف کشور از فضاهای ورزشی . جوادی پور- دفتر ملی مدیریت و توسعه سازمان تربیت بدنی. تکلیف بند الف ماده ۱۱۷ - قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی کشور.